

A Guerra Civil (1936-1939)

SOCIEDADES E SISTEMAS POLÍTICOS ENFRONTADOS:

Republicanos e Sublevados (Nacionais)

Na **España nacional** estableceuse desde un principio unha **férrea ditadura militar baixo a autoridade absoluta de Franco, Xefe do Estado desde o 1 de outubro de 1936**. En 1937, todos os grupos políticos agrupáronse nun **único partido, a Falanxe Española** Tradicionalista, dirixido, como non, polo Caudillo.

Na **zona republicana** agrupáronse os opositores a unha ditadura militar-fascista en España, con proxectos políticos diferenciados e ás veces contrapostos. **Os que defendían unha república democrática** (republicanos e socialistas moderados) **víronse desbordadas polas posturas revolucionarias**, especialmente nas zonas onde predominou a CNT, o sindicato anarquista.

O partido comunista viuse reforzado pola axuda soviética e pola intervención dos servizos secretos de Stalin. As pugnas internas acabaron en enfrontamentos armados en Barcelona en 1937. A partir dese momento, o goberno do socialista Negrín, apoiado polos comunistas, tentou establecer un goberno centralizado. A tarefa foi imposible.

A pugna de proxectos políticos enfrontados na zona republicana (liberal-democrático, anarquista, comunista), ademais de ser un factor cruce da súa derrota, mostra como a tradicional separación en “dúas Españas” esconde unha realidade moito máis complexa.

La Guerra Civil - Dos modelos políticos enfrentados

REPUBLICANOS

Durante la Guerra Civil, la República mantuvo su estructura democrática, con partidos políticos y sindicatos. Mientras los comunistas exigían disciplina y unidad para ganar la guerra, los anarquistas consideraron que era el momento propicio para una revolución social colectivizando la propiedad y suprimiendo el dinero y el poder.

La República careció de una figura (civil o militar) de liderazgo indiscutible. Largo Caballero presidió el primer gobierno de septiembre de 1936 a mayo de 1937. Dicho gobierno, formado con todas las fuerzas del Frente Popular, tuvo que trasladarse a Valencia.

La presión comunista le sustituyó por Negrín, último presidente del gobierno republicano (en Barcelona). Manuel Azaña, presidente de la República, dimitió y partió al exilio francés.

NACIONALES

La zona nacional se definió por la unidad política. Al comenzar la guerra, las operaciones militares fueron dirigidas por grupos de generales integrados en una Junta de Defensa Nacional, que tendieron rápidamente a un mando único.

En septiembre de 1936, Franco fue nombrado Generalísimo de los Ejércitos y Jefe del Estado, acaparando todos los poderes. Por el decreto de 1937, asumió la jefatura del único partido autorizado: Falange Española Tradicionalista y de las JONS. En enero de 1938, Franco formó su primer gobierno en Burgos.

Los sindicatos de clase fueron suprimidos. Propietarios y obreros debían integrarse en un sindicato vertical único. La censura impedía cualquier crítica contra este modelo de Estado dictatorial, apoyado también por la Iglesia católica que justificará la guerra como reacción contra la tendencia anticristiana de la República.

Proyecto Kairos

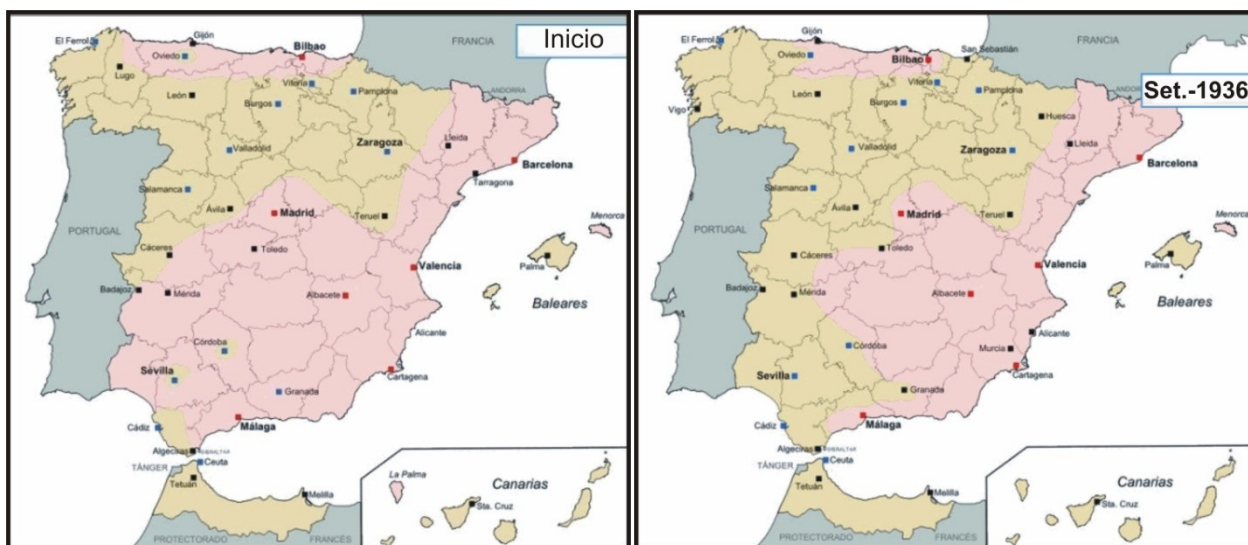
O GOLPE E O DESENVOLVEMENTO MILITAR DA GUERRA

O golpe militar (17-19 xullo de 1936) triunfou nalgunhas zonas do país, pero zonas crave como Madrid, Cataluña ou o País Vasco mantivéronse en mans do goberno da República. No medio dunha brutal represión, **España quedou dividida en dúas zonas:**

- A zona republicana, onde o goberno legal trataba de impoñer a súa autoridade ás milicias obreiras
- A España nacional, onde os militares estableceron unha férrea ditadura.

A guerra tivo tres grandes fases:

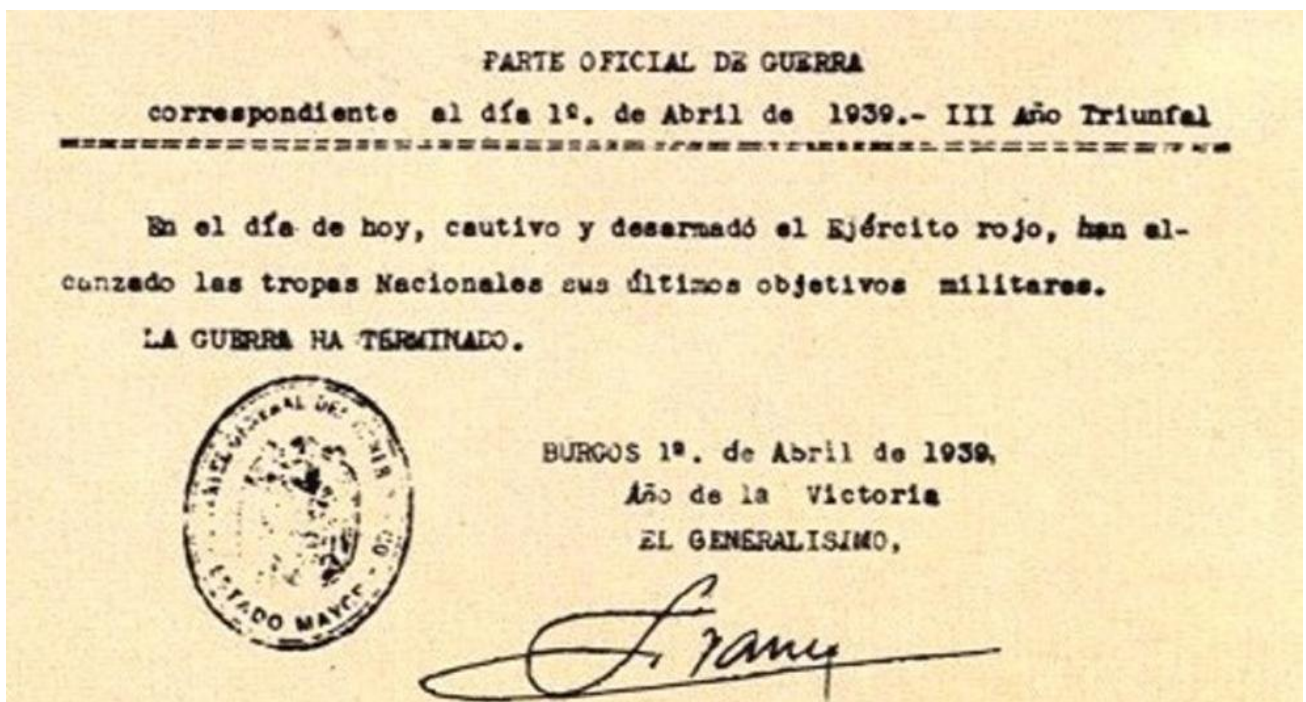
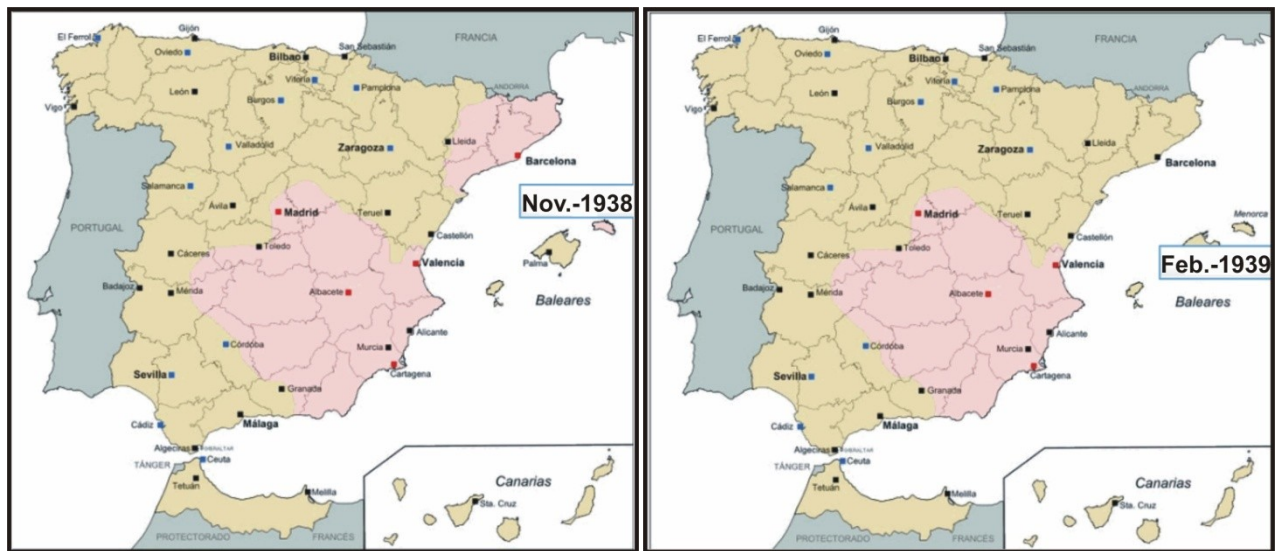
- 1) **Julio 1936-marzo 1937.** Os militares rebeldes conseguiron, grazas á axuda xermano-italiana, pasar ao exército de África, o máis poderoso do país, á península. Ocuparon importantes territorios no oeste e o centro, pero fracasaron no seu intento de tomar Madrid.

- 2) **Abril 1937-novembro 1937.** As tropas de Franco conquistaron a franxa norte do país e lanzáronse cara á zona mediterránea para romper en dúas a zona republicana.

- 3) **Decembro 1937-febreiro 1939.** As tropas insurrectas chegaron ao Mediterráneo en Castelló. A última ofensiva republicana e a batalla máis dura da guerra foi a batalla do Ebro en xullo-novembro de 1938. O fracaso republicano precipitou o fin da guerra coa toma de Cataluña e Madrid. A guerra terminou o 1 de abril de 1939.

O desenvolvemento do conflito

As primeiras batallas

Nos primeiros días de agosto de 1936, foi importante para o desenvolvemento do conflito o paso á Península do exército de África, levado a cabo polos barcos e os avións prestados por Alemaña e Italia.

Desde o sur, o exército sublevado foi avanzando cara ao norte; ocupou de maneira sanguenta Estremadura e chegou ata Toledo. En outubro de 1936, os sublevados iniciaron a ampla ofensiva sobre Madrid.

Madrid soportou o duro asalto grazas á resistencia das Brigadas Internacionais. Os rebeldes foron derrotados nas batallas do Xarama (febreiro de 1937) e de Guadalaxara (marzo de 1937).

A guerra no norte

Para evitar entrar nunha guerra de desgaste, o xeneral Franco, que xa fora investido como Xeneralísimo dos exércitos sublevados, trasladou a guerra ao norte da Península.

As tropas do xeneral Mola avanzaron ata Bilbao, e a lexión Cóndor da aviación alemá levou a cabo o bombardeo sistemático de Guernica, tras o cal foi ocupado o País Vasco. A morte de Mola permitiulle ao xeneral Franco consolidarse como líder do bando sublevado.

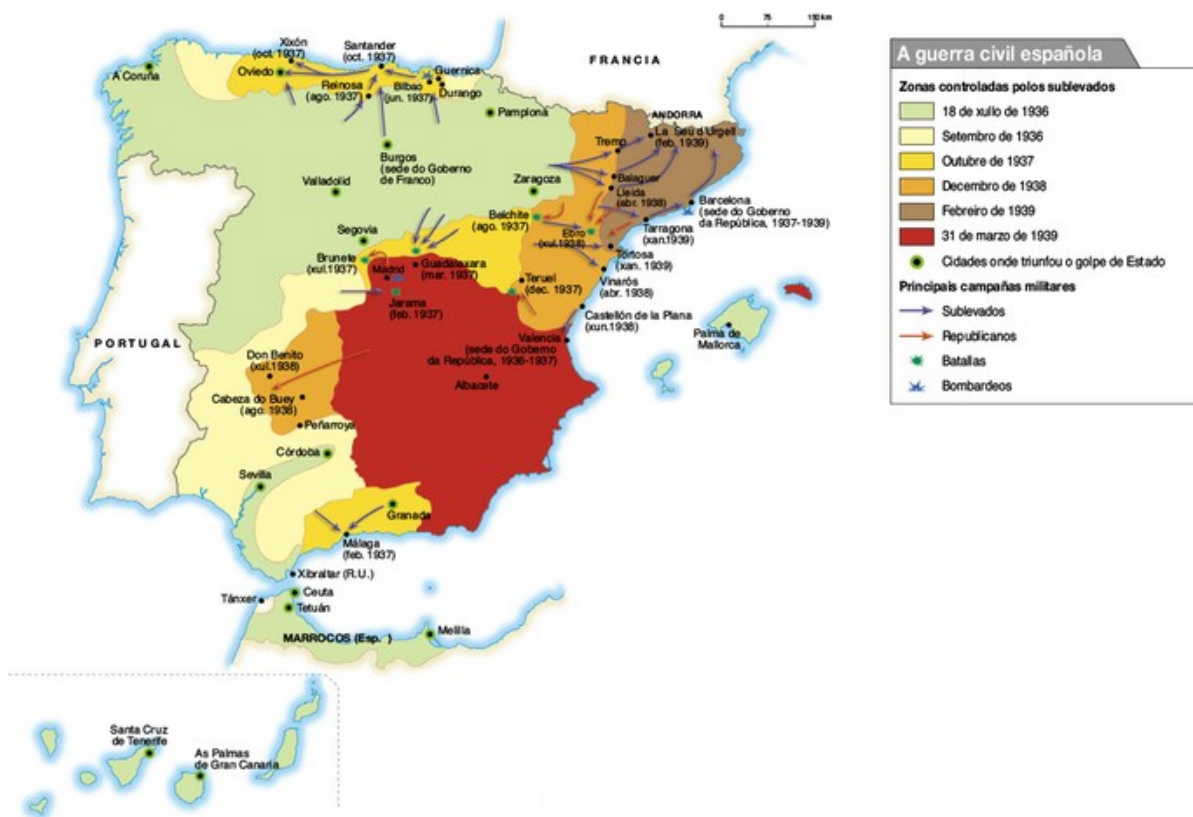
Tras a caída do norte en poder das tropas de Franco, o exército republicano lanzou unha ofensiva sobre a cidade de Teruel (decembro de 1937).

O avance cara ao Mediterráneo e o fin da guerra

Liquidada a fronte norte, en 1938, o xeneral Franco decidiu iniciar un avance sobre o val do Ebro co obxectivo de chegar ao Mediterráneo e romper en dous a zona republicana, de maneira que Cataluña quedase illada da zona centro.

En xullo de 1938, o exército republicano emprendeu a ofensiva da batalla do Ebro, a máis longa e cruenta de toda a Guerra Civil (tres meses).

Tras as derrotas do exército republicano, Cataluña quedou case sen defensa e foi ocupada totalmente en febreiro de 1939. Madrid e Valencia caeron pouco despois e o 1 de abril, o xeneral Franco anunciou a súa vitoria.

Fonte: Edixgal

A INTERVENCIÓN EXTERIOR

A intervención de diversas potencias estranxeiras foi clave para o desenlace da guerra.

Ao iniciarse o conflito, todas as potencias asinaron o **Pacto de Non Intervención** polo que se comprometían a non axudar a ningún dos dous bandos. As únicas que respectaron o Pacto foron as democracias: Francia, Gran Bretaña e Estados Unidos. A Alemaña nazi e a Italia fascista apoiaron desde un principio e de forma decisiva a Franco. Ante a falta de resposta das democracias occidentais, o goberno republicano volveu os seus ollos á URSS de Stalin.

As potencias fascistas enviaron material de guerra, municións e tropas a España. A **Lexión Cóndor xermana** ensaiou no noso país as tácticas de guerra que logo usaría a Alemaña nazi durante a segunda guerra mundial. O brutal **bombardeo de Guernica en 1937** foi o máis triste exemplo da súa intervención. Mussolini, pola súa banda, enviou abundante material e ao redor de setenta mil soldados a loitar xunto a Franco. A axuda xermano-italiana foi decisiva.

A axuda soviética concreouse no envío de armas e tropas (tanquistas e pilotos) á República. A Internacional Comunista organizou as **Brigadas Internacionais**, ao redor de corenta mil voluntarios que viñeron loitar a favor á beira da República.

Apoios internacionais

Nacionales

Alemania, Italia y Portugal

Franco obtuvo ayuda fundamentalmente de Alemania y de Italia, en armas, soldados y dinero. Destacó la actuación de la Legión Cóndor alemana. De forma menos directa recibió apoyo de Portugal y del Vaticano, así como de Inglaterra y los EE UU, pese a su neutralidad oficial.

Republicanos

URSS, Brigadas internacionales y México

La República fue apoyada por la Unión Soviética, que envió militares, aviones y tanques, y de México, así como de movimientos internacionales de solidaridad, como las Brigadas Internacionales, formadas por intelectuales de izquierda y miembros de partidos comunistas de todo el mundo. Francia apoyó de forma intermitente e indirecta a la República, y procuró evitar la intervención alemana e italiana.

A guerra civil foi o episodio máis cruel e traumático da historia recente de España, non só polas súas consecuencias directas senón tamén porque **deu lugar a unha longa ditadura que apartou ao noso país da familia de nacións modernas, democráticas e avanzadas**. Estes foron os principais efectos do conflito:

- ☒ **Consecuencias demográficas.** Máis de 500.000 mortos, aos que debemos sumar os non nados e os exiliados, por non mencionar o trauma humano das viúvas, orfos e encarcerados. De todos eles, aproximadamente 200,000 morreron coma resultado de asasinatos sistemáticos, violencia, tortura ou outras brutalidades.
- ☒ **Consecuencias económicas.** O dano económico da guerra foi brutal. A renda nacional e per cápita non recuperou o nivel de 1936 ata a década de ... 1950:
 - Destrución do tecido industrial do país, o que levou á volta nos anos corenta a unha economía basicamente agraria.
 - Destrución de vivendas, calcúlanse nun dúascentas cincuenta mil, comunicacións, infraestruturas...
 - Aumento da débeda externa.
- ☒ **Consecuencias sociais.**
 - A guerra significou a vitoria dos grupos sociais tradicionalmente hexemónicos que reafirmaron o seu dominio social. O resultado da guerra trouxo consigo a recuperación da hexemonía económica e social por parte da oligarquía terrateniente, industrial e financeira. Paralelamente, deuse a perda de todos os dereitos adquiridos polos traballadores
 - Un abismo de odio e rancor, fomentado polo réxime de Franco, separou aos españois. As mulleres da República foron violadas ou humilladas publicamente ao afeitalles as cabezas. Para 1940, máis de 500,000 persoas foron reunidas e enviadas a case 60 campos de concentración. Grandes números de prisioneiros foron recrutados para realizar traballos forzados ou para combater no exército de Franco ou foron xulgados por tribunais militares. Durante a guerra, 100,000 persoas foron executadas polos Nacionais; despois de que a guerra terminou na primavera de 1939, outras 50,000 foron asasinadas. A Lei marcial seguiu vixente na España franquista ata 1948 e os exrepublicanos foron sometidos a diversas formas de discriminación e castigo.
 - Cando a Guerra Civil terminou en 1939 coa vitoria de Franco, aproximadamente 500,000 Republicanos españois escaparon a Francia, onde moitos foron colocados en campos de prisioneiros no sur, como Gurs, St. Cyprien e Lles Milles. Despois da derrota alemá de Francia na primavera de 1940, as autoridades nazis recrutaron aos Republicanos españois para realizar traballos forzados e deportaron a máis de 30,000 a Alemaña, onde aproximadamente a metade deles terminou en campos de concentración. Aproximadamente 7,000 deles foron encarcerados en Mauthausen; máis da metade deles morreu no campo.
- ☒ **Consecuencias culturais.** O triunfo de Franco arrasou cunha das épocas máis florecentes da cultura española. O 60 % dos docentes foron destituídos ou represaliados e practicamente a totalidade da Xeración do 27, xunto a científicos e artistas, morreron ou tiveron que exiliarse, moitos deles para sempre.

Exiliados da Guerra Civil na fronteira con francia en 1939

Consecuencias da guerra

Consecuencias sociais: Traxedia demográfica e social

- Elevado número de mortos: na fronte de guerra e na retagarda, polas represalias (espontáneas ou sistemáticas) exercidas nos dous bandos e pola represión institucionalizada nos anos da inmediata posguerra.
- Miles de feridos, prisioneiros e exiliados.
- Derrogación dos avances xurídicos conseguidos polas mulleres e os traballadores durante a Segunda República.
- División ideolóxica e moral da sociedade española.

Consecuencias económicas: Desastre económico

- Abandono dos campos de cultivo.
- Destrucción do tecido industrial.
- Destrucción de infraestruturas, obras públicas, vivendas e poboacións enteiras.
- Perda da man de obra.
- Aumento da débeda externa.

Consecuencias políticas: Illamento internacional

- As potencias do Eixe (Alemaña, Italia e Xapón), afíns a Franco, foron derrotadas na Segunda Guerra Mundial. Isto provocou o illamento de España e agravou os problemas económicos e sociais.

Consecuencias culturais: Perda do capital cultural

- Exilio ou falecemento da elite científica, literaria e artística.
- Censura e imposición dunha cultura oficial.

Españois camiño do exilio cara a Francia, 1939.

Refuxiados españois nun campo de concentración no sur de Francia, 1939.